

AUTOHTONIA ȘI CONTINUITATEA DACOROMÂNILOR REFLECTATĂ ÎN HIDRONIME DIN OLTENIA

Dr. Dimitrie I. Oancea

Dr. Dragoș Bugă

Hidronimele, adică numele de ape, indiferent dacă desemnează ape mari (macrohidronime) sau ape mici (microhidronime), pun la dispoziție argumente numeroase privitoare la autohtonía și continuitatea multimilenară a dacoromânilor în spațiul caracterizat prin trei coordonate de bază: Carpații, Dunărea și Pontul Euxin.

În ceea ce privește modalitatea în care au luat naștere numele de ape la români, cercetarea acesteea a dus pe **Viorica Florea** la stabilirea a mai multe categorii (**Cum au luat naștere numele românești de ape, în Lucrările Simpozionului de toponimie, 1972, Institutul de geografie, București, 1975**). Iată și categoriile: 1. cu originea în aspecte geografice ale locurilor (flora, fauna, albia, malul, terenurile din apropiere); 2. care reflectă diferite însușiri ale cursului de apă (mărimea, direcția, culoarea, temperatura, mirosul, compoziția, nivelul, adâncimea, viteza, zgomotul etc.) 3. provenite de la așezările, munții sau dealurile din apropiere; 4. nume care indică realități istorico-sociale; 5. cu originea în antroponime; 6. după întâmplări sau evenimente (incendii, înec, omor, pricini etc.). Autoarea precizează că modalitățile de creare a numelor de ape românești au fost stabilite, pentru teritoriul național, pe baza studierii **Atlasului Cadastrului Apelor** și anchetelor de teren în județul Gorj. Dar dacă pentru a ajunge la concluzii cu privire la întregul

teritoriul au fost suficiente doar hidronimele din Atlas, care nu sînt nici pe departe toate cele cîte sînt în realitate, și doar anchetele din județul Gorj, păstrător, e adevărat, a multor specificități, atunci nu ne îndoim că oricare parte, oricît de mică sau de mare ar fi, a întregului național, exprimă nu numai autohtonía, ci și continuitatea multimilenară a dacoromânilor.

Fig. 1. Hidronime antice, traco-geto-dace, păstrate pe teritoriul Olteniei.

Realitățile nu se limitează doar la acestea. Cercetarea amănunțită a hidronimiei din Oltenia aduce la lumină și alte fapte, care, deși cunoscute, au fost privite mai puțin din punct de vedere geografic.

Se știe că pe teritoriul României s-au păstrat peste 20 de nume de ape mari, mijlocii și unele chiar mici, încă din antichitate **Istoria limbii române**, II, Edit. Academiei R.S. România, București, 1969, p. 356 și urm.). Dintre acestea, unele, și nu puține, se află pe teritoriul Olteniei, și anume: **Cerna** (două, și derivatele **Cernișoara**), **Dunăre** (forma articulată **Dunărea**, cf. N. Drăganu, **Românii în veacurile IX—XIV, pe baza toponimiei și onomasticei**, Imprimeria națională, București, 1933, p. 577), **Gilort**, **Jiu**, **Lotru** (și derivatele **Lotrișoru**, **Lotrioara**, **Lotrița**), **Motru**, **Olt**, **Drincea** (probabil!), la care să adaugă **Jilțu**, care, ca și Cerna, nu este singur, ci alcătuiește o adevărată familie — **Jilțu Cojmăneștilor**, **Jilțu Mic**, **Jilțu Mare**, **Jilțu Slivileștilor** (Fig. 1). Acestea mai au încă un atribut, ele numărându-se printre toponimele foarte rare de pe teritoriul nostru național, și care sînt cu atît mai valoroase, cu cît sînt singulare sau aproape singulare.

Autohtonia hidronimului **Jilț**, a fost susținută de **B.P. Hașdeu** (**Jelț**, **Jilț**, **Jiltț**, drom. „**Piriu**”), care-l pune în legătură cu numele râului **Jiu** (v. drom. **Jilu**) (vezi **Istoria limbii române**, II, p. 330—331). În sprijinul ipotezei emise de B.P. Hașdeu aducem faptul că pe teritoriul Olteniei am înregistrat un nume de pîriu **Jețu lui Duinbar**, mică vale la S de satul Bădoși (comuna Bratovoiești, județul Dolj), care-și are originea în germ. **Sitz** (scaun) cf. **Dicționarul explicativ al limbii române**, Edit. Academiei R.S. România, București, 1975, s.v.).

Cît privește pe Cerna, astăzi nu se mai îndoiește nimeni că, de fapt, toate Cernele noastre provin din Dierna, Tierna, Zerna, adică din i.ei **k(w)ersna** „neagră”, așa cum a demonstrat, în ultima vreme, **Ariton Vraciu**, în **Limba dacogeților** (Edit. Facla, Timișoara, 1980, p. 29).

Autohtonia și continuitatea dacoromânilor prin nume de ape antice de pe teritoriul Olteniei sînt dovedite nu numai ca fapte de limbă, ci și prin atestările documentare.

Așa de exemplu, **Dunăre** (Dunărea) la tracii și geții din regiunea maritimă a actualului teritoriu al României (lat. Danuvius, gr. Istros, deci preluat tale quale de greci de la geți) este menționată din secolul VII (probabil), secolul VI î.e.n. (sigur) la Hesiod, Pindar, Eschil, Herodot, în secolele II—I î.e.n. la Caius Iulius Caesar, în secolul II e.n. la Claudios Ptolemaios (**Dicționar de istorie veche a României — Paleolitic — sec. X**, sub redacția **D.M. Pippidi**, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1976). Cît despre vechimea acestuia ca fapt de limbă, **G. Ivănescu**, eruditul profesor universitar de la Iași, a demonstrat că el se poate trage dintr-o limbă preindoeuropeană (mediteraneană sau iafetită), avînd de a face cu un termen iranic (scit), datînd de prin secolul VII î.e.n și moștenit în limba traco-dacă (în **Contributions onomastiques**, Edit. Academiei R.P. Române, București, 1958, p. 125—137).

Semnificația de „apă curgătoare”, „rîu” se pare că este susținută de aflarea unui nume similar pe teritoriul dacilor liberi, **Dunăre**, pîrîu care izvorăște din ramura sudică a muntelui Cernegura, pe teritoriul comunei Calu—Iapa, azi Piatra Șoimului, județul Neamț **Dimitrie I. Oancea**, **Quelques toponymes rares sur le territoire de la Roumanie**, în Rev. Roum. Géol., Géophys., Geogr., Geographie, tome 26, no. 1, 1982).

Aluta (Alutus) — **Oltul** este menționat la Claudios Ptolemaios (sec. II e.n.), în Tabula Peutingeriana (sec. III e.n.), la Iordanes în Getica (sec. VI e.n.) și la Geograful din Ravenna (sec. VII e.n.).

Amutria — **Admutrium**, așezare cu nume dacic, al cărei continuator este **Motru** (dar, oare, nu cumva așezarea și-a luat numele de la apă?), consemnată la Claudios Ptolemaios și în Tabula Peutingeriana și localizată între Drobeta și Pelendava.

Dar să nu ne rezumăm numai la cele ce ne spun izvoarele antice, între care am văzut că nu lipsesc nici date din secolele VI și VII e.n., perioadă în care cercetătorii de

reă credință „mută” pe dacoromâni la sud de Dunăre, de unde aveau, chipurile, să se reîntoarcă abia prin secolele XII—XIII.

În timpul cercetărilor cu privire la toponimia Olteniei, cercetări efectuate de pe pozițiile geografiei, deci de caracter toponimic-geografic, am constatat că, între apelativele — adică numele geografice comune — care desemnează speța, o mare pondere au: **baltă**, **pîriu** (traco-geto-dace) și **vale** (lat. *vallis*). Ele sînt prezente peste tot, luînd parte la alcătuirea toponimelor, a numelor geografice proprii, care alcătuiesc nomenclatura geografică.

Analiza repartiției geografice a apelativelor care participă la alcătuirea toponimelor arată o mai mare frecvență a apelativului **baltă** în sudul Olteniei, fapt absolut normal pentru cei care știu că poporul român a numit valea cea mare nu lunca, ci **Balta Dunării**, iar locuitorii ei sînt **băleni**, cu toate că geografii și geologii desemnează prin termenul **Balta Dunării** numai sectorul dintre Călărași și Brăila I. **Conea**, **Din geografia istorică a bălților Ialomiței și Brăilei**, în Probl. de geografie, IV/1956, București, 1957). Dar, spre surprinderea noastră, în plină **Baltă a Dunării**, pe teritoriul Olteniei, am întilnit și apelativul **pîriu**, în hidronimul **Pîriu Morii**, la sud de satul Dăbuleni. Și tot în sudul Olteniei, multitudinea bălților s-a impus încă din perioade istorice vechi, cînd unele unități administrative, mai mari sau mai mici, au fost numite pe baza acestei caracteristici — **Județul de Baltă**, existent la întemeierea Munteniei, menționat în documente istorice scrise la 1352, 1424, 1444 etc., apoi în secolul XIX plasele, care au dăinuit pînă după cel de al doilea război mondial, una în Județul Dolj și două în Județul Romanați, una care „... își trage numele de la imensa baltă Potelul”, iar alta **Balta Oltului de Jos** (**Marele dicționar geografic al României**, I, 1898, s.v.).

Apelativul **vale** are o frecvență mai mare în partea centrală a Olteniei, iar **pîriu** în Subcarpați și în regiunea de munte. Nu de puține ori, însă, cele două apelative sînt îngemănate, parcă demonstrînd originea etnică din daci și latinitatea limbii române, ca de exemplu **Valea Pîriului** (la E de satul Băbenii pe Olteț, comuna Făurești, județul Vîlcea,

apoi la E de satul Godinești, județul Gorj și la E de satul Băcești, comuna Stejari, județul Gorj); **Valea Părău** (la E și prin satul Golumbelu, comuna Fărcaș, județul Dolj. Cea mai curioasă denumire de apă de pe acest teritoriu ni se pare, însă, **Valea Oltenilor**, de la NNV de satul Țandăra, comuna Golești, județul Dolj. Așadar, o vale a oltenilor, în plină Oltenie! Este greu de precizat când și mai ales cum se va fi ajuns la această denumire, cu atât mai mult, cu cât se știe că locuitorii din Oltenia își spun mai ales gorjeni, doljeni, mehedinteni, vîlceni. Hidronimul s-ar putea să fi fost creat fie de localnici (indicînd oare pe mocanii din Țara Oltului, cunoscuți și sub numele de olteni?), fie de ungurenii din Mărginimea Sibiului, în drumurile lor spre Balta Dunării la ertat cu oile (precizînd oare că valea era a localnicilor?).

Dar cercetările au mai arătat ceva. Și anume, că apelativele baltă, pîrîu și vale în toponime au ca determinative cel puțin 45 de glose (din cele circa 170 în total) din fondul lexical autohton, traco-geto-dac al limbii române, dintre care amintim: **argea**; **buză**, **baligă (băligar)**, **bunget**, **baci**, **balaur (balaura)**, **brad** (cu foarte multe derivate); **copac**, **cursă**, **cătun**, **ciut (șut)** — **ciută**, **cioc**, **cioară**, **curmătură** (din v. a curmă); **gard**, **ghimpe**, **groapă**; **lespede**, **leurdă**; **mal**, **moș** — **moșnean**, **mazăre**, **murg (murgaș)** etc.

Conștiința originii etnice din daci și lingvistică latină au fost prezente la români în tot evul mediu, generînd conștiința de neam, realitate istorică obiectivă, manifestată mai ales prin numele cu care se numea pe sine: român — rumân, românesc — rumânesc, limbă românească — limbă rumânească (Șt. Pascu, **Ideea, tendințele și lupta pentru unitate a poporului român, în Desăvîrșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie**, Edit. Academiei R.S. România, București, 1968). Aceste nume s-au înscris și în toponimie, ele datorîndu-se unor evenimente istorice, cînd românii s-au găsit în situația de a lua contact cu numeroase populații străine, aflate în trecere, așezate vremelnic sau definitiv pe teritoriul lor na-

țional ((uneori parte din acestea asimilate), deci atunci când se opuneau unor străini de neam, numindu-se ei înșiși așa sau fiind numiți așa de străini.

Pe teritoriul Olteniei, am consemnat, ca hidronime: **Pîriu Româna**, **Pîriu Blahnița** (de două ori), **P. Romnuța Vinătă**, **Valea Rumâni**, **Pîriu Romanățului**, **P. Romanu**, **V. Romanitei**, **Apa Românei**, **V. Românei**, **V. Vlașca**, **V. Vlasa**, **V. Româneștilor**.

Conviețuirea românilor cu populații străine și asimilarea acestora este demonstrată, între altele, și de prezența toponimelor **Mărăcinele** (oiconim, din lat. *marrucina*, cf. D.E.X., s.v.), **Valea Mărăcinelui** (comuna Perișor, județul Dolj și **Tîrnava** (oiconim), **Valea Tîrnavei**, **Pădurea Tîrnavei** (hidronim și fitotoponim, din sl. *trunu*, spin, toate la comuna Radovan, județul Dolj).

Concluzia care se desprinde, chiar din aceste câteva fapte toponimice referitoare la hidronimele din Oltenia, nu poate fi decît una: dacoromânii sînt autohtonii multimilenari ai teritoriului tridimensional — carpatic, dunărean și pontic.